

Lekcja

Temat: Narodziny nowożytnego świata – powtórzenie wiadomości

1. Przyczyny i okoliczności wielkich odkryć geograficznych:
  - a. Handel między Europą, a Azją – sprowadzanie do Europy m.in. przypraw korzennych, jedwabiu, pachnidła, owoców.
  - b. Utrudnienia i duże koszty w handlu lądowym między Europą, a Azją spowodowane ekspansją Turków
  - c. Poszukiwanie morskiej drogi do Indii
  - d. Postęp techniczny w żegludze i nawigacji:
    - Karawele
    - Ruchomy żagiel
    - Kompas, astrolabium
  - e. Dążenie do zdobywania nowych ziem i innych dóbr materialnych
2. Najważniejsze wyprawy i odkrycia
  - a. 1488 – Bartłomiej Diaz dołynął do południowego krańca Afryki (Przylądek Dobrej Nadziei)
  - b. 1498 – Vasco da Gama odkrył morską drogę do Indii poprzez opłynięcie Afryki
  - c. 1492 – Krzysztof Kolumb w poszukiwaniu drogi do Indii odkrył nowy ląd
  - d. 1499 – Amerigo Vespucci ustalił, że ląd do którego dołynął Kolumb to nowy kontynent (Ameryka – od imienia Amerigo)
  - e. 1519 – 1522 – wyprawa Ferdynanda Magellana dookoła świata
3. Cywilizacje prekolumbijskie i ich osiągnięcia
  - a. Aztekowie, Majowie, Inkowie
  - b. Osiągnięcia:
    - Uprawa roli i hodowla
    - Architektura: piramidy schodkowe, kamienne drogi, wiszące mosty
    - Rzemiosło artystyczne
    - Nauka: matematyka, astronomia, pismo
  - c. Nieznajomość żelaza, koła, broni palnej
4. Konkwistadorzy, podbój Ameryki i zagłada Indian
  - a. Konkwistadorzy (zdobywcy) – liczna i najczęściej uboga szlachta hiszpańska, która dążyła do zdobycia dóbr materialnych, nowych ziem, a także poszukiwania przygód
  - b. Ważniejsze podboje konkwistadorów
    - Hernan Cortez – podbój Azteków (1519-21)
    - Francisco Pizarro – podbój Inków (1531-35)
  - c. Przyczyny i okoliczności zagłady Indian:
    - Nieznajomość broni palnej i koni przez Indian oraz wiara w nadprzyrodzone cechy białych ludzi
    - Zachłanność konkwistadorów
    - Choroby białych ludzi
    - Bezrozumne niszczenie dorobku kultury Indian jako pogańskiej i bezwartościowej
    - Przymusowe nawracanie na chrześcijaństwo
    - Niewolnicza praca na plantacjach zakładanych przez Europejczyków
5. Zmiany w wyniku odkryć geograficznych
  - a. Ożywiona wymiana handlowa między Europą, a nowym Światem (Ameryka, Azja)
  - b. Szybkie bogacenie się państwa kolonialnych (Hiszpania i Portugalia) i włączanie się nowych do rywalizacji o kolonie (Anglia, Francja, Holandia)
  - c. Rozwój nowych szlaków handlowych
  - d. Poszerzenie wiedzy o świecie
  - e. Koniec epoki średniowiecznej i początek nowożytności

6. Humanizm – nurt filozoficzny, ukształtowany we Włoszech pod koniec XIV stulecia, który w centrum zainteresowania artystów i myślicieli stawiał człowieka wraz z jego wszystkimi zaletami i wadami („Jestem człowiekiem i nic co ludzkie nie jest mi obce”)
7. Renesans (odrodzenie) – okres w kulturze i sztuce, który narodził się we Włoszech w pod koniec XIV wieku i rozwijał w Europie do końca wieku XVI. Artyści renesansu wzorowali się na osiągnięciach kultury i sztuki antycznej (starożytna Grecja i Rzym)
8. Wynalazek druku i jego znaczenie
  - a. Przyczyny:
    - Ręczne przepisywanie ksiąg było niezwykle czasochłonne, a ich cena bardzo wysoka
    - Ksiąg było niewiele i docierały tylko do wąskiego grona odbiorców
  - b. 1445 – Jan Gutenberg (Niemcy) wynalazł czcionkę drukarską
  - c. Skutki:
    - Szybsza produkcja wielu kopii danej książki
    - Wzrost liczby ksiąg i spadek ich ceny
    - Książki docierały do szerszej grupy odbiorców
    - Rozpowszechnienie ówczesnego stanu wiedzy, rozwój idei renesansowych
9. Renesans włoski i jego twórcy
  - a. Tematyka i forma:
    - Motywy mitologiczne i biblijne
    - Postacie, na wzór antyczny, przedstawiane w idealnych proporcjach
    - W malarstwie zastosowano perspektywę
  - b. Twórcy i ważniejsze dzieła:
    - Leonardo da Vinci: Mona Lisa, Ostatnia Wieczerza, Dama z łąsiczką
    - Michał Anioł (rzeźbiarz, malarz, architekt, poeta): projekt kopuły bazyliki Świętego Piotra w Rzymie, freski w kaplicy Sykstyńskiej, Pieta, Stworzenie Adama
    - Rafael Santi (malarz, architekt): Madonna Sykstyńska, Szkoła Ateńska
10. Architektura renesansu:
  - a. Wzorowana na budowach antycznych o idealnych proporcjach i harmonii
  - b. Charakterystyczne elementy architektoniczne:
    - Kopuła na bębnie, zwieńczona latarnią
    - Krużganki arkadowe – kolumny połączone łukiem (arkada), połączone arkady tworzyły krużganek arkadowy
    - Attyka – ozdobne zwieńczenia ściany fasadowej budynku
11. Reformacja – ruch religijny i społeczny zapoczątkowany w I p. XVI wieku, który doprowadził do rozłamu w Kościele katolickim i zapoczątkował wyznania protestanckie.
12. Przyczyny i okoliczności osłabienia autorytetu Kościoła w społeczeństwie
  - a. Wystawny i niezgodny z powołaniem styl życia duchownych
  - b. Nadmierne bogacenie się dostojników kościelnych:
    - Handel odpustami
    - Handel stanowiskami kościelnymi
13. Wystąpienie Marcina Lutra i początek reformacji
  - a. Przyczyny
    - Krytyka handlu odpustami
    - Uznanie Biblii chrześcijańskiej za jedyne źródło wiary
  - b. Wydarzenie:
    - 31 X 1517 r. – opublikowanie przez M. Lutra 95 tez, w których skrytykował nadużycia w Kościele
  - c. Poglądy Lutra:
    - Pismo Święte jako jedyne źródło wiary
    - Wiara i łaska boża jako warunki zbawienia

- Wprowadzenie języków narodowych w nabożeństwach
- Krytyka kultu świętych i Matki Bożej
- Likwidacja celibatu
- Likwidacja zakonów
- Chrzest i komunia jako jedyne sakramenty
- Odrzucenie zwierzchnictwa papieża nad Kościołem oraz władzy biskupów

d. Skutki i znaczenie:

- Potępienie poglądów Lutera przez papieża i wykluczenie go z Kościoła katolickiego
- Rozpowszechnienie się poglądów Lutera i utworzenie przez niego nowej wspólnoty religijnej – luteranizmu (dziś kościół ewangelicki)

14. Rozwój reformacji:

a. Jan Kalwin i kalwinizm (Szwajcaria)

- Człowiek już w momencie urodzenia jest przeznaczony do zbawienia lub potępienia (predestynacja)
- Czynienie dobra, użyteczność społeczna, sukcesy w życiu (także materialne) to oznaki łaski bożej
- Surowe zasady moralne: skromność, uczciwość i powstrzymanie się od rozrywek

b. Henryk VIII i anglikanizm w Anglii

- Przyczyny: brak zgody papieża na unieważnienie małżeństwa króla Henryka VIII i chęć przejęcia przez niego majątków kościelnych
- Skutek: Henryk VIII odrzucił zwierzchność papieża nad Kościołem katolickim w Anglii i sam ogłosił się jego głową dając początek kościołowi narodowemu – anglikanizmowi.

15. Postanowienia soboru trydenckiego (1545-1563)– kontrreformacja albo reforma katolicka

- Potępienie protestantów i uznanie ich za heretyków tzn. chrześcijan, którzy odrzucają prawdy wiary podane przez Kościół katolicki
- Ustalenie katolickiego wyznania wiary – katechizm trydencki
- Papież głową Kościoła i najwyższym autorytetem w sprawach wiary
- Duchowni muszą skupić się na przekazie słowa Bożego wiernym
- Przypisanie biskupom tylko jednej diecezji
- Biskupi muszą przebywać w swoich diecezjach, a proboszczowie w parafiach
- Podniesienie poziomu wykształcenia duchownych poprzez zakładanie seminariów duchownych
- Założenie indeksu ksiąg zakazanych, aby zapobiec rozprzestrzenianiu się poglądów protestanckich
- Wzmoczenie działalności inkwizycji – sądów kościelnych, służących do karania heretyków

16. Działalność zakonu jezuitów (Towarzystwo Jezusowe)

- 1534 r. – założenie zakonu przez Ignacego Loyolę
- Cel:
  - Wdrażanie postanowień soboru trydenckiego, działalność edukacyjna i misyjna
- Formy działania:
  - Edukacja: kolegia jezuickie i szkoły wyższe
  - Misje chrystianizacyjne poza Europą
  - Wykorzystanie sztuki jako formy przekazu religijnego (np. teatr)
  - Funkcje doradcze na dworach niektórych władców

17. Wojna trzydziestoletnia

a. Przestrzeń i czas

- Rzesza Niemiecka, 1618-1648

b. Przyczyny:

- Pośrednia: konflikt na tle religijnym między protestantami a katolikami
- Bezpośrednia: wyrzucenie przez okno zamku w Pradze cesarskich posłów katolickich przez protestanckich parlamentarzystów czeskich (defenestracja praska, 1618 r.)

c. Skutki:

- Pokój westfalski w 1648 r. : utrzymanie podziału politycznego i religijnego Rzeszy Niemieckiej, ograniczenie możliwości narzucania poddanym przez władcę określonego wyznania
- Olbrzymie zniszczenia materialne, straty w ludziach (ok. 1/3 mieszkańców Rzeszy)